

MEREL SCHUTTEN OVER HITTESTRESS IN DORDRECHT

KINDLINTEN EN POCKETPARKJES VERKOELEN DE WARMSTE WIJKEN

Meer rustpunten en schaduwrijke plekken voor ouderen. Een zogeheten 'kindlint' waarlangs de jeugd via een groene en beschutte route speelplekken en scholen kan bereiken. Met relatief eenvoudige ingrepen kunnen de oudste en de jongste doelgroepen in Dordrecht zich ook op de allerwarmste dagen vrij blijven bewegen. Merel Schutten (GGD Zuid-Holland Zuid) deelt haar belangrijkste lessen uit het project Eerlijke hitte in de stad.

Aan ambitie ontbreekt het niet in Dordrecht. De gemeente heeft door de eeuwen heen, met de Biesbosch als achtertuin, omringd door rivieren en met de zee niet ver weg, leren leven temidden van veel water en natuur. 'Groen en blauw hebben deze stad gemaakt tot wat ze is', liet Rik van der Linden, wethouder Groenblauwe Stad in het vorige college, zich eens ontvallen. In tijden van klimaatverandering is het dan ook niet vreemd dat juist op deze plek een enorme drive bestaat om de stad en omgeving goed te wapenen tegen de consequenties, of het nu gaat om waterkering, vergroening of aandacht voor welzijn en gezondheid van met name kwetsbare groepen. Met het oog op dat laatste ging enkele jaren geleden bijvoorbeeld het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid - met een forse investering vanuit het Rijk - van start in de westelijke delen van de stad. Voor een periode van twintig jaar gaat er veel geld en aandacht naar wijken als Krispijn, Wielwijk en Crabbehof, zodat met name de kwetsbare bewoners daar in de toekomst veilig en gezond kunnen wonen en kinderen er prettig opgroeien.

Gezondheidsverschillen verkleinen

Ook het kortlopende programma Eerlijke hitte in de stad (meer hierover op pagina 24 in dit magazine) doet juist voor de mensen in die wijken een duit in het zakje. Samen met wijken in Haarlem en Hilversum draiden de genoemde Dordtse wijken mee in dit programma, om te onderzoeken hoe (on)rechtvaardig de effecten van hittestress verdeeld zijn en welke interventies die verdeling eerlijker kunnen maken. Een kolfje naar de hand van Merel Schutten, die als beleidsadviseur gezonde leefomgeving namens GGD Zuid-Holland Zuid bij het project betrokken was. 'Het is onze grote missie om de gezondheidsverschillen tussen mensen te verkleinen', vertelt ze. 'Wat we in dit project deden, sloot dus heel mooi aan bij de doelen die wij zelf nastreven.'

De grootste uitdagingen liggen op het gebied van hittestress juist in de wijken die sociaal-economisch toch al het laagst scoren. 'Het gaat om wijken met veel sociale woningbouw, met veel steen eromheen, waar bewoners het financieel niet breed hebben en ook de gezondheid soms te wensen overlaat. Deze mensen zijn lang niet altijd bezig met gezonder leven, stoppen met roken of hun tuintjes of gevels vergroenen; ze hebben wel wat anders aan hun hoofd. Maar er zijn wel degelijk zaken in hun fysieke leefomgeving die we als gemeente kunnen bevorderen. Door extra te investeren in wijken die dat het meest nodig hebben, maak je hier de meest rechtvaardige keuze.'

Advocaat van de gebruiker

Daarbij is het belangrijk om dat niet alleen vóór, maar ook zoveel mogelijk mét de inwoners te doen. Kijken door de bril van de doelgroep vormde daarom een belangrijk uitgangspunt van het project. 'Dat is voor ons niets nieuws', zegt Schutten. 'Wij beschouwen onszelf als de advocaat van de gebruiker. Je kunt wel pretenderen dat je weet wat goed is voor de inwoners, het wordt veel concreter als je intensief met ze in gesprek gaat. Dat hebben we onder begeleiding van ontwerp bureau UUM, dat dit project coördineerde, volop gedaan. Door inwoners in winkelcentra op een heel toegankelijke manier te bevragen. Door aanwezig te zijn op een bewonersfestival als het Krispijnfestijn. En bijvoorbeeld door hittedalingen, waarin we op warme dagen met bewoners op pad gingen om samen te kijken hoe je je in die hitte wel of niet door je wijk kunt bewegen.'

Dat alles leidde ertoe dat de ambtenaren van de gemeenten en de betrokken GGD'ers de bewoners en hun behoeften beter leerden kennen en begrijpen. 'Prettige bijvangst was dat we ook onderling meer begrip kregen', vertelt Schutten. 'Mensen uit het fysieke domein denken vaak in kaarten en plattegronden. Ze zijn doorgaans wat visueel ingesteld dan mensen uit het sociale domein. Ik ben opgeleid als sociaal psycholoog en vind het lastig om vanuit een plattegrond te bedenken hoe iets er in werkelijkheid uitziet. In ons werk is het niet altijd eenvoudig om te voorzien welke ingrepen in de fysieke ruimte je kunt doen om gezondheid en sociale cohesie te bevorderen. Dus ik leer veel van hun manier van denken. Tegelijkertijd probeer ik in mijn gesprekken met hen weer te zorgen dat ze zich meer verplaatsen in de inwoners. Dat lukt over het algemeen vrij goed. En het leidt wel eens tot spraakverwarring. Als zij spreken over een kunstwerk, blijkt het vaak over een brug of een viaduct te gaan. Ik denk toch eerder aan een beeld of een schilderij.'

Concrete aanbevelingen voor jong en oud

In de gezamenlijke sessies zag ze hoe de mensen van de fysieke en sociale domeinen naar elkaar toe bewogen. Daarbij hielp het dat de aftrap heel abstract was. 'De eerste sessie ging over verschillende manieren waarop je naar rechtvaardigheid kunt kijken (zie ook pagina 28). Dat was best filosofisch, maar het gaf een goede gezamenlijke basis. Pas daarna gingen we specifieker naar onze eigen problematiek kijken, toen kwamen we weer meer op bekend terrein.'

Dat leidde uiteindelijk voor Dordrecht tot uitermate concrete aanbevelingen voor met name de jongste en oudste doelgroepen. Hitte treft hen op de plekken waar hun dagelijks leven zich concentreert: zorg, boodschappen, school en spel. Speelpleinen en scholen voor kinderen liggen vaak in versteende en verhitte zones. De routes ernaartoe zijn weliswaar kort, maar onderweg én op de plek van bestemming is er nauwelijks beschutting. Buiten spelen wordt dan extra belastend en brengt gezondheidsrisico's mee. De beperkte bewegingsvrijheid heeft invloed op het welzijn en de ontwikkeling van die kinderen. Daarom ligt er nu een uitgewerkt voorstel om te komen tot een koele basisschoolroute voor de jeugd, oftewel een 'kindlint'. Via die route worden hun huizen verbonden met scholen en speelpleinen door wegen of paden die omgeven zijn door groene speelplekken, bomen en grasvelden voor verkoeling en schaduw. Reflecterende bestrating en veilige oversteekplaatsen maken het dagelijks gebruik prettig en verantwoord.

Groene bushaltes en bankjesroutes

Ook voor ouderen in Dordrecht leiden oververhitte routes naar winkelcentra en zorglocaties in Crabbefoh en Wielwijk tot isolatie en te weinig beweging. Trajecten lopen veelal door brede, versteende straten en over parkeerterreinen die tijdens warme dagen sterk opwarmen. Schaduwrijke plekken of rustpunten zijn ook hier schaars, waardoor ouderen lange stukken zonder verkoeling moeten afleggen.

Dit vergroot de kans op uitputting, uitdroging en gezondheidsklachten. In een voorbeeldontwerp zijn nu groene bushaltes ingetekend, zodat mensen tijdens het wachten schaduw en verkoeling vinden. Ook nieuw zijn de 'pocketparks': kleine parkjes waar bewoners kunnen uitrusten en elkaar kunnen ontmoeten. Er is een bankjesroute ingericht, zodat ouderen onderweg altijd een plek hebben om even te zitten. Bij de buurtcentra zijn ontmoetingsplekken gemaakt waar mensen samen verkoeling kunnen zoeken. Zo kunnen dagelijkse activiteiten ook op hete dagen doorgaan. 'Deze combinatie van groen, schaduw, bankjes en sociale ontmoetingsplekken maakt de wijk niet alleen koeler, maar ook veiliger en leefbaarder', concludeert Schutten. 'De hitteaanpak draagt zo bij aan gezondheid en sociale cohesie.'

Ze is goed te spreken over de uitkomsten en de samenwerking met alle partijen. 'Ik vond het heel interessant om met collega-gemeenten mee te kijken naar hun uitdagingen. Verschillende GGD'en hebben in andere regio's soms weer net andere aandachtspunten. En je ziet ook hoe locatiegebonden hittestress als onderwerp is. Dat een bepaalde interventie in Dordrecht goed werkt, betekent niet dat het in een Haarlemse wijk ook een goed idee is. Sterker nog: ook binnen onze eigen gemeente kwamen we, juist omdat we de doelgroep ter plekke zo intensief betrokken, zeker niet voor alle wijken tot dezelfde aanbevelingen. Het was van alle kanten een leerzaam project.'

